

ОЛЕКСАНДР СПІВАКОВСЬКИЙ
ORCID iD: 0000-0001-6938-1073

*творчий аспірант кафедри оперної підготовки та музичної режисури
Національної музичної академії України імені П. І Чайковського
(Київ, Україна)
olexandrspivakovsky@gmail.com*

РЕЖИСЕРСЬКЕ ВТІЛЕННЯ ОПЕРИ БЕЛИ БАРТОКА «ЗАМОК ГЕРЦОГА СИНЯ БОРОДА»: КОМПОЗИЦІЙНО-СЦЕНІЧНИЙ АСПЕКТ

Розглянуто основні режисерські аспекти ідейно-тематичного аналізу опери Б. Бартока «Замок герцога Синя Борода», що лягли в основу концепції вистави, здійсненої здобувачем. Окреслено композиційні особливості реалізованого спектаклю у порівнянні із композиторським задумом. Описано особливості режисерської інтерпретації опери доби модерну в умовах постмодерністської естетики, що спираються на різні методологічні підходи, зокрема аналітичний, комунікативний та структурно-системний методи. Проаналізовано фактори, що викликають явище аб'юзу у відносинах людей. Наведено варіанти тригерів, які можуть спровокувати насильницьке існування партнерів у сучасному суспільстві. Обґрунтовано потребу у введенні до традиційної композиції опери Б. Бартока другої частини-рефлексії з фахівцем-психологом задля повернення уваги до проблеми насилля у відносинах та бажанням спонукати суспільство до діалогу на дану тематику. Означено моменти трактування музично-театральних творів вищенаведеного естетичного спрямування. Запропоновано кут зору автора на проблему насилля, де жертва, у зв'язку із набутим негативним досвідом, сама перетворюється у аб'юзера. Показано, як сенси, пов'язані з проблематикою вистави, реалізовані у візуальних компонентах: сценографії, костюмах, мізансценах та пластично-пантомімічному втіленні. Проведено паралелі між сценічною реалізацією аб'юзивних стосунків у постановці опери Б. Бартока «Замок герцога Синя Борода» та реаліями сьогодення. Виокремлено основні маркери поведінки аб'юзерів та нездорових відносин. З'ясовано вектори розгляду причинно-наслідкових зв'язків появи такого роду стосунків задля розуміння режисерами нюансів поведінки аб'юзерів та жертв насилля. Розглянуто режисерське втілення оперного твору доби модерну з чітко окресленими характерними ознаками часу і місця дії в умовах театральної постмодерністської течії. Визначено специфіку режисерського трактування опери Б. Бартока «Замок герцога Синя Борода» в авторському мистецькому проєкті. Змодельовано перспективу для подальших наукових досліджень проблеми аб'юзу та її висвітлення на театральних підмостках.

***Ключові слова:** музичний театр, опера Б. Бартока «Замок герцога Синя Борода», режисерські інтерпретації аб'юзивних стосунків, сценографія, мізансцена, пластично-пантомімічні втілення.*

Постановка проблеми... Тема психологічного насилля досі має певний відтінок табуйованості в українському суспільстві. Особливо це стосується насильства в сім'ї чи в особистісних відносинах. Саме тому так важливо

підіймати цю проблему сьогодні, аналізуючи трансформацію теми аб'юзу порівняно із попередніми часовими періодами. Проблема аб'юзу сьогодні притаманна для більшості країн. Відношення до цього питання, звичайно, може кардинально відрізнятись у різних регіонах, що пов'язано з ментальними та національними особливостями. Однак, знівелювати потребу говорити про насилля у відносинах нині неможливо. У зв'язку з такою уніфікацією музично-театрального твору виникає потреба нового усвідомлення авторської партитури твору та пошуку ширших та глибших трактувань наративу, закладеного до тексту та музики.

Останнім часом у сучасній українській термінології активно поширилося вживання термінів «аб'юз» та «аб'юзер», які використовуються для позначення проявів насильства, зокрема домашнього. Аб'юзивні стосунки (від англ. «*abusive relationships*» — залежні, принизливі відносини) — це відносини, де одна особа порушує власні кордони іншої, принижує, допускає жорстокість у спілкуванні й діях з метою придушення волі жертви. Це взаємини між «тираном» і «жертвою», що супроводжуються постійними маніпуляціями за допомогою грошей, шантажу, погроз і фізичної агресії, а також моральним знуцанням з боку агресора (Smullens, 2021). Аб'юзивні відносини є базисом домашнього насильства, однак можуть бути присутніми не лише в сімейному колі, а і в будь-яких інших різновидах міжособистісних зв'язків.

Питання насилля у відносинах знайшло широке висвітлення в психології та у сучасному кінематографі, зокрема на стрімінгових сервісах як *Netflix*, *HBO*, *Apple TV* та ін. Існують навіть театральні постановки, які підіймають означену проблему, однак їх кількість досить обмежена. Екстраполюючи результати психологічних досліджень явища аб'юзу на оперну виставу Б. Бартока «Замок герцога Синя Борода», можна визначити особливості інтерпретації його проявів у театральному мистецтві.

Наявний інтерес до нових режисерських трактувань оперної вистави у контексті естетики постмодернізму з переносом часу і місця дії в сьогодення дає

можливість розгляду соціального контексту як ключового в сучасних реаліях існування суспільства, що актуалізує обрану тематику.

Аналіз останніх досліджень і публікацій... У наукових працях, які висвітлюють явище аб'юзу у сучасному суспільстві, можна знайти різні варіанти трактування цього поняття. К. Брауном (Brown, 2019) та С. Смаленсоном (Smullens, 2021) аб'юз розглядається як тип емоційного зловживання, який чинить тривалий виснажливий вплив на самооцінку жінки, що, у свою чергу, зменшує її здатність подолати жорстоке насильство. Але варто зауважити, що в позиції жертви можуть виступати не тільки жінки, а й чоловіки. Звичайно, в більшій кількості випадків від аб'юзивних відносин потерпають саме жінки, але факти потерпання чоловічої аудиторії від насильницького впливу жінок також зафіксовані.

Термін іншомовного походження «аб'юз» міцно закріпився в українському лексиконі та набув широкого вжитку в психологічній практиці, ЗМІ, мас-медіа і соціальних мережах. Незважаючи на те, що деякі дослідники вважають аб'юз проявом емоційного або психологічного насильства, варто наголосити, що всі форми домашнього насильства взаємопов'язані один із одним. Вагоме значення для розуміння домашнього насильства має усвідомлення того, що аб'юз не зупиняється, а продовжує зростати по спіралі, з кожним разом усе більше посилюючись у гострій фазі. При цьому для агресора в силу усвідомлення безкарності така поведінка стає нормою, після чого відбувається підвищення інтенсивності насильства.

Питання особливостей інтерпретації опери доби модерну в умовах постмодерністської театральної естетики залишається відкритим для наукових розробок фахівців. Деякі аспекти функціонування модернових тенденцій на українській театральній сцені першої третини ХХ ст. були розглянуті Г. Веселовською (2006).

Специфіку режисерського трактування образів та психологію поведінки акторів під час роботи над сценічним виконанням творів розглядав Г. Вільсон (2001). На особливостях психології артистичної діяльності під час створення

художнього образу персонажа зосередив свою увагу Дж. Вільсон (2002).

Досвід уніфікованої класифікації оперних творів аналізувала О. Макарова (2017). Погляд на типологізацію оперного мистецтва крізь призму філософії постмодернізму описала О. Кривоногова (2017).

А. Алішер (2021) досліджує мистецтвознавчу динаміку розвитку театральної сценографії в контексті сучасних процесів в українському та світовому театрі.

Аналіз означеного наукового доробку дозволяє констатувати відсутність комплексного підходу з дослідження обраної проблематики в контексті постмодерністської театральної естетики. Аналітичним підґрунтям стали попередні статті автора дослідження, в яких закладені передумови реалізації мистецького проєкту: аналіз сучасних метаморфоз малих форм оперних вистав, їх затребуваність в умовах сьогодення (Співаковський, 2020) та режисерські інтерпретації сучасних утілень опери Б. Бартока «Замок герцога Синя Борода» з визначенням власного концептуального бачення твору (Співаковський, 2021).

Мета дослідження — визначити шляхи реалізації творчого мистецького проєкту за оперою Б. Бартока «Замок герцога Синя Борода» в контексті авторського режисерського задуму.

Завдання дослідження:

- 1) з'ясувати чинники, що породжують явище аб'юзу в реаліях сьогодення;
- 2) розглянути особливості інтерпретації опери доби модерну в умовах постмодерністської театральної естетики;
- 3) визначити специфіку режисерського трактування опери Б. Бартока «Замок герцога Синя Борода» в авторському мистецькому проєкті здобувача.

Виклад основного матеріалу дослідження... Феномен аб'юзу, який визначений основною проблематикою мистецького проєкту «Замок герцога Синя Борода» за оперою Б. Бартока, співзвучний його проявам у сучасному житті суспільства, обумовленим впливом на психіку людини стихійних природних катаклізмів, військових конфліктів, пандемії коронавірусної інфекції COVID-19 з її перманентними локдаунами, економічних негараздів,

нестабільності політичного життя тощо. Означені явища можуть проявитися у будь-якій точці планети і потребують психологічної реабілітації населення задля запобігання небезпеки та агресії з боку однієї людини по відношенню до іншої. Проблема аб'юзу в житті сучасного суспільства актуалізує обрання теми мистецького проєкту, контент якої, за задумом автора дослідження, інтерпретує твір доби модерну з визначенням часу і місця дії (середньовічна Франція) в постмодерністській естетиці з перенесенням часу і місця дії в реалії сьогодення, набуваючи космополітичних ознак.

Опера «Замок герцога Синя Борода» написана Б. Бартоком ще у 1911 році у добу активних пошуків і експериментів новітніх засобів виразності та їх синтезування. І хоча після прем'єри вистави пройшло більше 100 років, час дає нам можливість для трактування нових патернів існування нездорових аб'юзивних відносин, від яких страждають обидві сторони. Можна побачити, як трансформується внутрішній світ людини, котра потрапляє у контакт із насильником, зокрема мова йде про головну героїню опери Юдіт.

На основі цієї історії автором дослідження підібраний такий кут зору на події, де потенційна жертва сама стає аб'юзером. У творі також можна виділити окрему лінію, пов'язану з переживанням душевних травм від попередніх стосунків з жінками герцогом Синьою Бородою, які накладають відбиток на усі його наступні відносини. Таким чином, простежується певна психологічна деформація двох людей: дівчини, яка під впливом аб'юзивних дій її обранця сама несвідомо стає такою ж насильницею, як і він, та чоловіка, який не може позбутися своїх тригерів. Він, переносячи їх на нові стосунки, отримує подвійну поразку: чергова жертва герцога йде від нього і завдає болю його ж аб'юзивними методами. З одного боку, можна порадіти за Юдіт, яка змогла ніби як позбутися впливу Синьої Бороди, але з іншого — вона уподобилася йому самому, що назавжди змінить її раніше усталений спосіб життя.

Український театральний процес увійшов до мистецької епохи модерністської естетики на початку ХХ століття, запозичивши новітні тенденції у європейських країн. Однією з важливих ознак цієї культурної доби було

виокремлення не перебігу сценічних подій, а сутності життя. Відповідно пріоритетною вважалася не конкретність побутових обставин, а суб'єктивне трагедійне сприйняття всесвіту, створення повноцінної концептуальної, нелітературоцентричної авторської режисури (Веселовська, 2006). Під впливом цих постулатів перебував і Б. Барток у процесі створення ним опери «Замок герцога Синя Борода».

Твори, написані в добу модерну, передбачають наявність часових і національних ознак у їхньому трактуванні. Здобувачем береться за основу більший інформаційний пласт, який має відношення до проблеми аб'юзу, що виходить за рамки конкретної локації або часу, бо дане явище набуло позачасових ознак. Тому в сценографічному, вокально-інструментальному, пластично-пантомічному вирішенні це має уніфіковані космополітичні риси, щоб підкреслити важливість проблематики.

Звідси випливає питання трактування закладених до авторської партитури Б. Бартока сенсів, пов'язаних з проблемою насильницьких стосунків та їх філософського переосмислення. Важливо розуміти, що аналізу як музичного, так і словесного тексту варто приділяти особливу увагу. Не трактувати його однозначно, а шукати можливості для розширення наративу і його наповнення крізь призму сучасних реалій.

Поняття «автор», «текст», «інтерпретація» за О. Кривоноговою (2017) в контексті філософії постмодернізму підлягають новому переосмисленню. Зокрема, мова йде про межі втручання режисерами до авторського тексту, де він наділяється семантичною відкритістю з можливістю пошуку нових сенсів для їх подальших трактувань. У роботі над партитурою опери Б. Бартока «Замок герцога Синя Борода» автор дослідження використовує власний україномовний переклад лібрето, який розширює закладені композитором конструкти у їх інтерпретуванні, зробивши зрозумілими для вітчизняного глядача.

У сценічному втіленні автора проєкту вищенаведені аспекти реалізуються у всіх візуальних компонентах постановки. Сценографічне вирішення вистави переносить стандартне трактування опери з візуалізацією деталей Замку Герцога

Синя Борода в готичних інтер'єрах, сімома дверима, поданих у авторських ремарках Б. Бартока, до сфери усвідомлення цього приміщення головними героями.

4) Відповідно для Юдіт ця локація спершу постає у вигляді реального, матеріального приміщення, де вона подорожує уявним внутрішнім світом Герцога. На сцені час від часу можна побачити кокони-судини, в яких навечно поховані його попередні жінки, котрі періодично з'являються на сцені у вигляді спогадів, неконкретних шумів та фактур на стінах замку. Вони обплетені павутинням, певною мірою занедбані, адже головний герой не збирається «пропрацювати» свій попередній досвід, щоб перейти на новий етап стосунків. А нова обраниця герцога не готова перетворитися на черговий «кокон» у пам'яті Синьої Бороди.

5) Ідея костюмів так само вирішена в контексті театральної естетики постмодернізму, з ознаками уніфікованих тенденцій в сучасній моді. Головний герой одягнений в чорне, його вбрання повністю закрите, ніби «броня», що уособлює особисті кордони від стороннього впливу. Пальто, гольф із високим комірцем, рукавички, штани, взуття — всі ці елементи гардеробу головного героя можуть бути використані у будь-якій країні без прив'язки до певних національних ознак. У героїні легка біла сукня, ніби весільна, набуває рис подібності до нічної сорочки. На відміну від герцога, одяг якого уособлює «броню» – захист від стороннього впливу, образ героїні у такій специфічній весільній сукні виглядає наївно, незахищено. До середини сюжету, за задумом автора дослідження, Синя Борода одягає свою рукавичку на руку обраниці, ніби надаючи їй захист та відкриваючи перед нею частину своєї сутності. Але поступово, пізнаючи свого партнера, його слабкі та сильні сторони, Юдіт набуває певного життєвого досвіду і починає домінувати. За задумом дослідника, ця домінантність проявляється в тому, що вона наприкінці вистави знімає з нього плащ — своєрідний символ захисту герцога від стороннього впливу, і одягає його на себе.

Додатковою новацією цієї постановки стала введена режисером друга дія,

котра має нетипову для опери форму, нестандартну частину музичної вистави. У цій компоненті сценічного дійства глядачі стають частиною інтерактиву, де на прикладі театралізованого бачення даної проблеми автори закликають присутніх до рефлексії на тему насилля у відносинах. Спілкування засобами мистецтва, живої комунікації та тренінгу від фахівця-психолога з проблеми аб'юзивних стосунків стане новим досвідом, який після перегляду опери допоможе зрозуміти, як їх ідентифікувати, куди звертатися у разі необхідності та якою має бути модель поведінки людини, котра живе у таких відносинах. Для цього фахівець надасть стислу вибірку з психологічного портрета людини-аб'юзера, щоб виокремити основні маркери поведінки таких осіб та нездорових відносин. Зокрема, варто звернути увагу на такі речі:

- ревності — адже аб'юзер негативно відноситься до будь-якої неконтрольованої ним комунікації партнера (особливо з людиною протилежної статі): він або вона можуть втрачати самоконтроль при згадуванні іншої особи, «моніторити» соціальні мережі партнера, його дзвінки та листування;

- звинувачення — аб'юзер старається перевернути ситуацію таким чином, щоб зробити винуватим свого партнера у різноманітних невдачах (труднощах на роботі, проблемах у сім'ї тощо);

- тотальний контроль — аб'юзер намагається здійснювати контроль над всіма кроками жертви, тримає на увазі те, де, коли та з ким знаходиться його партнер;

- нестабільний настрій — на перших порах насильник чи насильниця часто видаються досить люб'язними особистостями, однак як тільки ситуація виходить з-під їх контролю, то аб'юзери миттєво перетворюються в гнітючих тиранів;

- подвійні стандарти — дуже часто насильник (насильниця) має глибоке переконання у тому, що чоловіки і жінки мають абсолютно відмінні умови та правила існування в сучасних реаліях;

- необ'єктивна критика — вона проявляється в тому, що аб'юзер весь час незадоволений діями жертви, його дратує її зовнішній вигляд, що вона говорить та думає;

- обмеження спілкування — насильник (насильниця) вчиняє усіх можливих дій, аби обмежити відносини жертви з рідними та близькими їй людьми, щоб уникнути можливості спровокувати її до непокори аб'юзеру і побачити, ким він є насправді;

- переконання в неадекватності поведінки («газлайтинг») — аб'юзер намагається навіювати жертві, що у неї цілком невідповідне розуміння дійсності, проблеми з емоційною врівноваженістю і пам'яттю, звертається до різноманітних психологічних маніпуляцій, щоб переконати жертву в її «ненормальності» з метою уникнення будь-якого супротиву;

- ігнорування — застосовується тоді, коли аб'юзер не може переконати жертву у своїй правоті, а конструктивні аргументи, котрі він чує у відповідь, йому не подобаються;

- насильник (насильниця) користується жертвою лише задля втілення власних бажань і потреб.

На основі вищенаведених ознак автором проєкту було обрано такий вектор для реалізації теми вистави, який оголює проблему насилля у відносинах. Її можна сформулювати як порушення об'єктивного сприйняття світу в умовах аб'юзивного впливу партнерів один на одного. Тут проглядається конфліктна ситуація, де боротьба Юдіт проти аб'юзивного впливу на неї герцога призводить до її перетворення у насильницю, котра агресивно пізнає всі таємниці Замку-душі Синьої Бороди і залишає його з розбитим серцем. Ідейне спрямування вистави можна охарактеризувати словами Лопе де Вега про те, що чужа таємниця мучить більше, ніж усі нещастя (Збірка афоризмів, 1997). Надзавданням вистави, яке її автор визначив для себе, є думка про те, що насилля породжує насилля.

Спираючись на матеріали режисерського аналізу, автором проєкту обрано композицію, яка складається з прологу, епілогу, семи картин-епізодів та

додаванням другої дії-рефлексії зі спеціалістом з психологічної підтримки людей, котрі зіштовхнулися з проявами аб'юзу. Мізансценічне вирішення вистави підкреслює аспекти складних відносин Синьої Бороди та Юдіт, які переживають трансформацію з кожним новим відкриттям дверей героїнею. Пластика головних героїв проходить певну видозміну: так, Юдіт є максимально активною та наполегливою на початку вистави, в кульмінації у ній відбувається певний психологічний злам і вона починає наслідувати поведінку герцога, пластично-пантомімічний образ якого розвивається зовсім протилежно. Герой, максимально стриманий і візуально врівноважений на початку спектаклю, починає проявляти неконтрольовані хвилі агресії, які найяскравіше проявляються в моменти наполегливих прохань Юдіт віддати їй все нові і нові ключі від дверей Замку. Так само агресивно веде себе і героїня наприкінці вистави, не залишаючи герцогу можливості осмислити свої тригери та змінитися. Ніби сама доля пожартувала над ним. Раніше герцог знущався над жінками, а тепер остання його обраниця жорстоко насміялася над ним.

За задумом автора проєкту, Замок відіграє роль своєрідного персонажа та відображає внутрішній світ героя з його намаганням забути минуле, попередній досвід відносин із жінками, але спогади живуть у глибині його душі та пам'яті. «Непрорацьовані» тригери колишніх стосунків герцог автоматично накладає на кожен свій наступний досвід, таким чином уникаючи діалогу та компромісу у відносинах. Візуально в сценографії це передано коконами-судинами, зробленими з павутини пам'яті головного героя. Нове захоплення Бороди, Юдіт, піддається аб'юзивному впливу герцога, який хоче заховати її у своєму Замку від світу, але при цьому не бажає, щоб вона копирсалася у його минулому досвіді і відкривала темні кімнати його душі. Однак він іде їй назустріч і поступово віддає ключі від усіх кімнат свого Замку, своєї таємної підсвідомості. Такий крок до вирішення своєї психологічної проблеми з боку герцога наштовхується на певний супротив з боку Юдіт, яка, пройшовши через усі болі та страхи свого обранця, змінюється сама і перетворюється на зовсім іншу героїню. Тепер вона сама постає у ролі Синьої Бороди і вже не готова слідувати за герцогом. Героїня

залишає Замок і спустошену душу герцога, який закривається від світу і від нових стосунків. На сцені запановує темрява, з якої і починалась вистава.

Висновки.

1. Сучасні реалії, пов'язані з існуванням людини в складних життєвих обставинах, можуть призвести до розвитку аб'юзивних стосунків. Щоб уникнути негативних наслідків таких відносин, варто знати головні маркери людини-аб'юзера та запобігати їх проявам.

2. Режисерське втілення оперного твору доби модерну з чітко окресленими характерними ознаками часу і місця дії в умовах театральної постмодерністської естетики передбачає набуття ним нових уніфікованих космополітичних рис. Такі режисерські інтерпретації обумовлені виокремленням у творі загальнолюдських, позачасових та позанаціональних аспектів, які можуть існувати і в реаліях сьогодення.

3. Режисерське трактування опери Б. Бартока «Замок герцога Синя Борода» вирішене в жанрово-стильовій специфіці існування реального та ірреального світів, які відображаються в підсвідомості головного героя під час його спілкування зі своєю обраницею.

Перспективи подальших розвідок... Концепт статті не в повному обсязі розкриває усі аспекти обраної проблеми. Вона може слугувати основою для подальшого вивчення необхідності сценічного вияву режисерсько-соціального контексту, пов'язаного з аб'юзивними стосунками. За її межами залишився розгляд причино-наслідкових зв'язків появи такого роду стосунків, дослідження яких полегшить режисерам розуміння проблеми задля більш точного і повного трактування образів героїв, котрі, за сюжетом, потрапили в тенета насильницьких відносин.

Список використаної літератури і джерел

1. Алішер, А. В., 2021. Мистецтвознавча динаміка театральної сценографії. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*, 2, сс.170–175.
2. Веселовська, Г., 2006. Модерний та авангардний театр в Україні першої третини ХХ століття. У кн.: *Нариси з історії театрального мистецтва України ХХ століття*. Київ: Інтертехнологія, сс.159–220.
3. Вільсон, Г., 2001. *Психология артистической деятельности. Таланты и поклонники*. Перевод с английского. Москва: Когито-Центр.

4. Вільсон, Дж., 2002. *Психологія для артистів-виконавців*. 2-е видання. Переклад з англійської. Wiley: Chichester.
5. Кривоногова, Е. В., 2017. Типологія оперної режисури в сучасній вітчизняній науковій і критичній думці: к постановці проблеми. *Opera musicologica*, 2(32), сс.52–70.
6. Лопе де Вега, 1998. Афоризм. У кн.: М. Панчішак, ред. *Збірка афоризмів*. Івано-Франківськ: Нова Зоря, с.9.
7. Макарова, О. Б. (Ая), 2017. Опыт классификации оперных спектаклей. *Opera musicologica*, 2(32), сс.71–100.
8. Співаковський, О., 2020. Українські постановки малих музично-театральних форм доби 2000-х років. *Українське музикознавство*, 46, сс.75–85.
9. Співаковський, О., 2021. Режисерсько-дослідницький концепт сценічних утілень опери Б. Бартока «Замок герцога Синя Борода» 2020–2021 років. *Часопис Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського*, 3–4 (53–54), сс.239–251.
10. Brown, K. S., 2019. #metoo: Sexual Harassment within Psychology, Social Work, and Marriage. Couple and Family Therapy Training Programs. *Journal of Feminist Family Therapy*, 31(4), pp.195–210.
11. Smullens, S. K., 2021. Five Cycles of Emotional Abuse: Codification and Treatment of an Invisible Malignancy, [online]. Available at: <https://cdn.ymaws.com/www.naswma.org/resource/resmgr/imported/FCE_emotionalAbuse.pdf> [accessed: 03 December 2021].

References

1. Alisher, A. V., 2021. Mystetstvoznavcha dynamika teatralnoi stsenohrafiï [Art history dynamics of theater scenography]. *Visnyk Natsionalnoi akademii kerivnykh kadrov kultury i mystetstv*, 2, pp.170–175.
2. Veselovska, H., 2006. Modernyi ta avanhardnyi teatr v Ukraini pershoi tretyny XX stolittia. In: *Narysy z istorii teatralnoho mystetstva Ukrainy XX stolittia* [Essays on the history of theatrical art of Ukraine in the 20th century]. Kyiv: Intertekhnolohiia, pp.159–220.
3. Vil'son, G., 2001. *Psikhologiya artisticheskoi deyatelnosti. Talanty i poklonniki* [Psychology of artistic activity. Talents and fans]. Translated from English. Moskva: Kogito-Tsentr.
4. Vilson, Dzh., 2002. *Psykhologhiia dlia artystiv-vykonavtsiv* [Psychology of artistic activity]. 2nd ed. Translated from English. Wiley: Chichester.
5. Krivonogova E. V., 2017. Tipologiya opernoi rezhissury v sovremennoi otechestvennoi nauchnoi i kriticheskoi mysli: k postanovke problemy [Typology of opera directing in modern domestic scientific and critical thought: to the formulation of the problem]. *Opera musicologica*, 2(32), pp.52–70.
6. Lope de Veha, 1998. Aforyzm. In: M. Panchishak, ed. *Zbirka aforyzmiv* [A collection of aphorisms]. Ivano-Frankivsk: Nova Zoria, p.9.
7. Makarova, O. B. (Aya), 2017. Опыт классификации оперных спектаклей [Experience in the classification of opera performances]. *Opera musicologica*, 2(32), pp.71–100.
8. Spivakovskiy, O., 2020. Ukrainski postanovky malykh muzychno-teatralnykh form doby 2000-kh rokiv [Ukrainian performances of small form operas in the era of the 2000s]. *Ukrainske muzykoznavstvo*, 46, pp.75–85.
9. Spivakovskiy, O., 2021. Rezhysersko-doslidnytskyi kontsept stsenichnykh utilen opery B. Bartoka «Zamok hertsoha Synia Boroda» 2020–2021 rokiv [Directing and research concept of stage incarnations of B. Bartok's opera "Castle of the Duke of Bluebeard" 2020–2021]. *Chasopys Natsionalnoi muzychnoi akademii Ukrainy imeni P. I. Chaikovskoho*, 3–4 (53–54), pp.239–251.
10. Brown, K. S., 2019. #metoo: Sexual Harassment within Psychology, Social Work, and Marriage. Couple and Family Therapy Training Programs. *Journal of Feminist Family Therapy*, 31(4), pp.195–210.
11. Smullens, S. K., 2021. Five Cycles of Emotional Abuse: Codification and Treatment of an Invisible Malignancy, [online]. Available at: <<https://cdn.ymaws.com/>

www.naswma.org/resource/resmgr/imported/FCE_emotionalAbuse.pdf> [accessed: 03 December 2021].

OLEKSANDR SPIVAKOVSKYI

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-6938-1073>

*Creative Postgraduate Student
at the Department of Opera Training and Music Directing
at the P. I. Tchaikovsky National Academy of Music of Ukraine
(Kyiv, Ukraine).
olexandrspivakovsky@gmail.com*

**THE DIRECTOR'S EMBODIMENT
OF BELLA BARTOK'S OPERA "DUKE BLUEBEARD'S CASTLE":
COMPOSITIONAL AND PRODUCTION ASPECT**

It was considered the main director's approaches to ideological and thematic analysis of B. Bartok's opera "Duke Bluebeard's Castle", which formed the basis of the concept of the play produced by the applicant. The author outlined the compositional features of the realized performance in comparison with the composer's idea. The applicant highlights the features of the director's interpretation of modern opera in the postmodern aesthetics, based on various methodological approaches, including analytical, communicative and structural-systemic methods. Factors that cause the phenomenon of abuse in human relations have been analyzed in the world of modern trends. There are options for triggers that can provoke the violent existence of partners in modern society. The need to introduce into the traditional composition of B. Bartok's opera the second part-reflection with a specialist psychologist in order to draw attention to the problem of violence in relationships and the desire to encourage society to dialogue on this topic. The moments of interpretation of musical and theatrical works of the above aesthetic direction are marked. The author's point of view on the problem of violence is proposed, where the victim, in connection with the acquired negative experience, turns himself into an abuser. The main markers of abusers' behavior and unhealthy relationships are highlighted. The vectors that guide the consideration of the causal relationships of this kind of relationship are marked so that directors can understand the nuances of the behavior of abusers and victims of violence. The author explains the directorial embodiment of an operatic work of the Art Nouveau period with clearly delineated characteristic features of time and place of action in the conditions of theatrical postmodernist orientation. The specifics of the director's interpretation of B. Bartok's opera "Duke Bluebeard's Castle" in the author's art project are determined. The perspective for further scientific research of the problem of abuser and its reflections on theatrical stages is modeled.

Keywords: *musical theater, B. Bartok's opera "Duke Bluebeard's Castle", director's interpretations of abusive relations, scenography, mise-en-scène, plastic-pantomime incarnations.*

Стаття надійшла до редакції 07.12. 2021 року.